

Kuifje in het land van Justitie

Een Congolese student vroeg een verspreidingsverbod voor het stripalbum 'Kuifje in Afrika' op grond van inbreuken op de antiracismewet. De Brusselse rechtbank van eerste aanleg wees zijn vordering af.

Jogchum Vrielink

Een Congolese student, gesteund door een minderheidsorganisatie, vorderde in een procedure zoals in kort geding dat het stripalbum *Kuifje in Afrika* (*Tintin au Congo*) niet langer gedrukt, verspreid en verhandeld zou worden, voor inbreuken op de antiracismewet. In ondergeschikte orde eiste de student de opname van een waarschuwing over het aanstootgevende karakter van de strip, op de omslag van toekomstige edities, en van een inleiding met bijkomende duiding. De Brusselse rechtbank van eerste aanleg wees de vorderingen af als ongegrond. De rechtbank wees ook de tegenvordering van de uitgeverij Casterman en de nv Moulinsart af, die elk 15.000 euro hadden gevraagd wegens 'tergend en roekeloos geding'.

Het stripalbum *Kuifje in Congo* verscheen in 1931. In het werk worden de zwarte inwoners van de toenmalige Belgische kolonie geportretteerd als dom, kinderlijk en lui. Hergé paste het album later aan. Zo kregen de afgebeelde Congolezen minder dikke lippen en werd hun kroeshaar ingetoomd. Tekstueel werd niet meer gesproken over 'negers', maar over 'zwarten' en de titel werd aangepast naar *Kuifje in Afrika*.

Het album zorgde al eerder voor discussie,

vooral in de Engelstalige wereld. Daardoor werd het pas in 1991 uitgegeven in het Engels. De kleurenversie verscheen zelfs pas in 2005, voorzien van een waarschuwing dat de inhoud 'bourgeois, paternalistic stereotypes of the period' bevat die aanstootgevend kunnen zijn. Ook werd in een toegevoegde inleiding een historische duiding opgenomen. Desalniettemin vroeg de Commission for Racial Equality in 2007 om de strip uit de verkoop te halen. Sommige boekhandelketens plaatsten het werk in de volwassenenafdeling, andere Britse handelaars verkopen de strip met een label dat het ongeschikt is voor lezers jonger dan 16 jaar. In de VS werd publicatie door de controverse zelfs geheel afgeblazen.

GEEN INTIMIDATIE

Naar hedendaagse maatstaven is het stripverhaal zonder meer stereotyperend, paternalistisch en koloniaal. Maar de vraag die het gerecht moest beantwoorden, was of de uitgave en verspreiding ervan om die reden ook verboden kan worden op grond van de antiracismewet. De rechtbank concludeert dat dit niet het geval is.

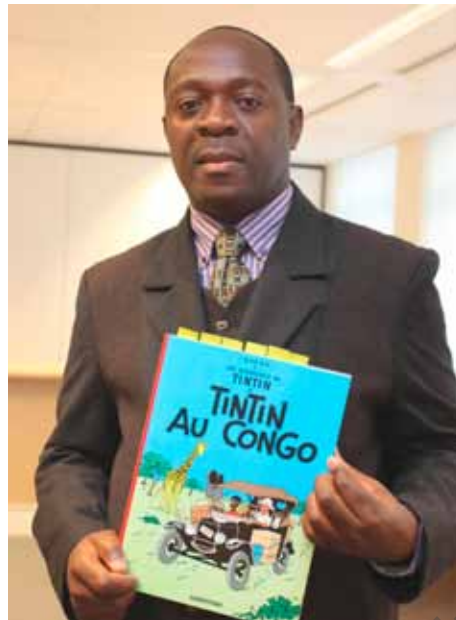
Zo verwerpt zij de claim dat het uitgeven en verspreiden van de strip neerkomt op 'intimidatie' in de zin van de antiracismewet. Intimidatie wordt gedefinieerd als ongewenst gedrag in verband met huidskleur of etniciteit

dat 'tot doel of tot gevolg heeft dat de waardigheid van een persoon wordt aangetast en een bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende of kwetsende omgeving wordt gecreëerd'. Volgens de eisers was deze definitie vervuld door het uitgeven en verkopen van een stripalbum met kwetsende en vernederende denkbelden ten aanzien van personen met een zwarte huidskleur.

In reactie daarop geeft de rechtbank aan dat noch het album zelf, noch de verkoop ervan tot *doel* hebben om de waardigheid van een persoon aan te tasten en een vernederende of kwetsende omgeving te creëren. Blijft de vraag, in het licht van de definitie, of het evenmin dat *effect* heeft. Ook daar is het antwoord van de rechtbank ontkennend: '[L]e maintien, à notre époque, de la vente de cette bande dessinée créée au temps du colonialisme, et baignée des idées et atmosphères du temps de sa création, ne peut être considéré comme portant atteinte à la dignité de la personne, ou au group de personnes, protégées par la loi anti-racisme'. Temeer omdat de verkoop van het album plaatsvindt in het kader van de verkoop van het hele oeuvre van Hergé, 'sans mise en valeur particulière de la bande dessinée en litige.'

Hoewel de uitkomst dus is dat de verkoop en verspreiding van het werk niet verboden kunnen worden, gaat de rechtbank in haar analyse niettemin te ver mee in de redenering van de verzoekers, die er simpelweg een verkeerde opvatting van het intimidatieverbod op nahouden. In hun optiek zou de bepaling een algemeen verbod inhouden om bepaalde bevolkingsgroepen, in dit geval zwarten of Afrikanen, te kwetsen of beledigen. Die interpretatie is onjuist.

Het intimidatieverbod, ontleend aan het Europese discriminatierecht, is ontworpen om persoonsgerichte pesterijen en intimidatie op belangrijke maatschappelijke terreinen tegen te gaan (zoals in arbeidsbetrekkingen en in het goederen- en dienstenverkeer), om obsta-

Tot de gewenste kritische, inhoudelijke discussie over de strip 'Kuifje in Congo' zelf gaf de juridische procedure van de Congolese verzoeker niet of nauwelijks aanleiding.

kels voor maatschappelijke participatie uit de weg te ruimen. In België is het verbod uitgebreid tot het hele toepassingsgebied van de discriminatiewetgeving. Maar, en dat is essentieel, het moet wel gaan om een aantasting van de waardigheid van een of meer concrete personen en niet van een abstracte groep zoals 'zwarten' in het algemeen. Niet voor niets is in de bewoording van het artikel sprake van 'een persoon': het is niet bedoeld voor onpersoonlijke, 'gemedieerde' uitingen. Door - zoals de rechtbank doet - zelfs maar deels in de redenering van de verzoekers mee te gaan, wordt het intimidatieverbod onaanvaardbaar opgerekt. Zodanig zelfs dat het riskeert te resulteren in ongrondwettige inperkingen van de vrijheid van meningsuiting.

GEEN UITINGSDELICT

Logischer, maar eveneens ongegrond, zijn de claims gebaseerd op de uitingsdelicten: de strafbare meningsuitingen uit de antiracismewet. Het gaat daarbij om het 'aanzetten tot discriminatie, haat en geweld op grond van huidskleur en etniciteit' en om het 'verspreiden van ideeën gegrond op rassenhaat en rassuperioriteit'.

Die strafbaarstellingen worden erg restrictief geïnterpreteerd door het Grondwettelijk Hof. Zo vereist het 'aanzetten tot' een bijzonder opzet en het moet bovendien gaan om actief aansporen tot gedragingen (en niet tot louter negatieve gevoelens). Ook voor het 'verspreidingsverbod' is een bijzonder opzet vereist: de verspreiding moet tot doel hebben om 'de haat ten aanzien van een groep mensen aan te wakkeren en de totstandkoming van een voor hen discriminerend of op segregatie gericht beleid te rechtvaardigen'. Verder moeten de uitingen inhoudelijk, om onder de strafbepaling te vallen, 'een minachtende en haatdragende strekking hebben'.

Gezien dit alles was het voorspelbaar dat de rechtbank tot de conclusie kwam dat (de uitgave en verspreiding van) het werk niet voldeed aan de bestanddelen van de strafbaarstellingen en dat dus geen verspreidingsverbod kon worden opgelegd. Louter op grond van het evidente ontbreken van '*l'élément intentionnel requis*' in hoofde van Hergé, laat staan in hoofde van Casterman en Moulinsart, concludeerde de rechtbank al dat de eisen faalden. De rechtbank achtte het in het licht daarvan onnodig om bijkomende argumenten te onderzoeken.

CONTRAPRODUCTIEF

Het is vreemd dat de verzoeker voor een gerechtelijke oplossing koos. Hij kon daarmee alleen maar verliezen. Het was *a priori* duidelijk dat de inhoud van de strip zelf geen inbreuk uitmaakte op de antiracismewet. Laat

staan dat dit het geval zou zijn voor het uitgeven en verspreiden ervan.

De Congolese student gaf aan dat nu tenminste discussie over de strip gevoerd wordt en dat hij, mede wegens dat 'succes', zal doorgaan. Desnoods tot aan het EHRM. Naast de procedure zoals in kort geding heeft hij bovendien een strafklacht met burgerlijke partijstelling lopen tegen Moulinsart en Casterman. Ook in Frankrijk startte hij zaken.

Zijn zienswijze gaat echter voorbij aan de contraproductieve werking die de juridische aanpak heeft voor zijn zaak. Toegegeven, er was veel media-aandacht, maar inhoudelijk had die overwegend een negatief karakter. Net omdat er gekozen werd voor een juridische aanpak, werden de verzoekers stelselmatig voorgesteld als overgevoelige, politiekcorrecte personen, die uit zijn op censuur. Zelfs het Centrum voor Gelijkheid van Kansen waarschuwt voor 'overreactie en hyperpolitieke correctheid'. Tot de gewenste kritische, inhoudelijke discussie over de strip zelf, gaf de juridische procedure niet of nauwelijks aanleiding.

Sterker nog, het tegendeel is eerder het resultaat. De rechtszaken sluiten juist discussie uit, door het aura van legitimatie die de afwijzing van de vordering en de even onvermijdelijke toekomstige strafrechtelijke vrijspraak opleveren. Die wekken de indruk dat er niets mis is met de denkbelden waarop het werk berust, terwijl die wel degelijk een kritisch debat en dito analyse vereisen. Recht en gerecht instrumentaliseren om dat debat te voeren, is echter misplaatst en contraproductief.

(De auteur is postdoctoraal onderzoeker en coördinator discriminatierecht binnen het Steunpunt Gelijkekansenbeleid KU Leuven)

Rb. Brussel, 10 februari 2012, onuitg.

www.legalworld.be (button rechtspraak)